FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT ANTONIO SAGGIO

fremsat den 25. marts 1999 *

1. Ved stævning indleveret til Domstolens Justitskontor den 13. december 1995 har Kongeriget Belgien anlagt sag mod Kongeriget Spanien i medfør af EF-traktatens artikel 170 med henblik på at få fastslået, at dette ved at opretholde kongelig anordning nr. 157/88, navnlig dens artikel 19, stk. 1, litra b), der fastsætter en forpligtelse til at aftappe Rioja-vin inden for dyrkningsområdet, og ved på denne måde at forbyde eksport på fad, har tilsidesat sine forpligtelser efter EF-traktatens artikel 34, som den er blevet fortolket af Domstolen i dommen af 9. juni 1992 i sagen Delhaize et Le Lion [1] (herefter »Delhaize-dommen«).

Fællesskabsbestemmelser

2. Der findes mange fællesskabsretlige retsakter vedrørende vinsektoren, der er relevante for undersøgelsen af denne sag [2]. Disse retskilder vil blive behandlet under behandlingen af de anbringender vedrørende realiteten, der er påberåbt af parterne. Jeg skal dog på grund af dens betydning for tvisten straks nævne Rådets forordning (EØF) nr. 823/87 af 16. marts 1987 [3], der indeholder en række rammebestemmelser for produktionen af og kontrollen med kvalitetsvine fra bestemte dyrkningsområder (herefter »k.v.b.d.« eller »kvalitetsvine«).

Artikel 1, stk. 2, og artikel 15 i forordning nr. 823/87 bestemmer, at kun de vine, der opfylder »bestemmelserne i denne forordning samt gennemførelsesbestemmelserne hertil og de nationale forskrifter« (betegnet som produktionsbeskrivelser), kan benytte de benævnelser, der er anerkendt på fællesskabsniveau (som benævnelsen »k.v.b.d.«), eller de særlige i medlemsstaterne traditionelt anvendt benævnelser til at betegne disse. I Spanien omfatter de traditionelle betegnelser »Denominación de origen« [oprindelsesbetegnelse] og »Denominación de origen calificada« [kvalificeret oprindelsesbetegnelse].

* Originalsprog: italiensk.

1 — Sag C-47/90, Sml. I, s. 3669.

2 — Blandt andre Rådets forordning (EØF) nr. 2392/89 af 24.7.1989 om fastsættelse af almindelige regler for betegnelse og præsentation af vin og druemost (EFT L 232, s. 13) og Rådets forordning (EØF) nr. 2238/93 af 26.7.1993 om dokumenter, der ledsager vinprodukter ved transport, og om til- og afgangsbøger i vinsektoren (EFT L 200, s. 10).

3 — Forordning om fastlæggelse af særlige regler for kvalitetsvine fra bestemte dyrkningsområder (EFT L 84, s. 59), som ændret navnlig ved Rådets forordning (EØF) nr. 2043/89 af 19.6.1989 (EFT L 202, s. 1), og senest ved Rådets forordning (EF) nr. 1426/96 af 26.6.1996 (EFT L 184, s. 1). Forordning nr. 823/87 ophævede Rådets tidligere forordning (EØF) nr. 338/79 af 5.2.1979, der havde det samme formål (EFT L 54, s. 48).

Særligt for så vidt angår produktionsmetoden definerer og regulerer forordning nr. 823/87 (sammen med de nationale bestemmelser, som den udtrykkeligt henviser til) flere »faktorer«, der karakteriserer produktionen af kvalitetsvin [4]. Disse faktorer omfatter dyrkningsområdets afgrænsning, fremstillingsmetoder og teknikker og undersøgelser med henblik på at definere disse vines kendetegn. Kompetencen til at definere fremstillingsmetoderne er blevet overladt producentmedlemsstaterne. Artikel 8, stk. 1, bestemmer således, at »[d]e enkelte metoder til fremstilling af k.v.b.d. fastlægges for hver af disse vine af den enkelte producentmedlemsstat«. Det er ligeledes præciseret i 12. betragtning til samme forordning, at »med hensyn til udviklingen af de særlige kvalitetskendetegn for de enkelte k.v.b.d. bør der indrømmes medlemsstaterne en vis frihed til for hver enkelt vin at fastlægge fremstillingsmetoderne inden for de ønologiske fremgangsmåder, der er tilladte i Fællesskabet«. Artikel 18 giver bl.a. de nævnte medlemsstater mulighed for, »under hensyntagen til rimelig sædvane [at] fastlægge yderligere eller mere nøjagtige kendetegn og snævrere betingelser for produktion og omsætning af k.v.b.d. inden for deres område«. Endvidere fastsætter forordningen visse minimumskriterier for hver fremstillingsmetode, som staterne under alle omstændigheder er forpligtet til at overholde [5].

For så vidt angår de undersøgelser, vinene skal undergives, fastsætter artikel 13 (i den ved forordning nr. 2043/89 ændrede version), at »[p]roducenterne er forpligtet til, for så vidt angår de vine, for hvilke de anmoder om betegnelsen k.v.b.d., at foretage en analytisk og en organoleptisk undersøgelse« og præciserer, at a) »den analytiske undersøgelse [mindst] [...] bør omfatte værdierne af de i bilag I nævnte faktorer, som er karakteristiske for den pågældende k.v.b.d.« [6] og b), at »den organoleptiske undersøgelse omfatter farve, klarhed, lugt og smag«. 16. betragtning til forordningen gør det klart, at disse undersøgelser blev indført og gjort obligatoriske »for at tilskynde producenterne til at føre vedvarende kontrol med kvaliteten af k.v.b.d., især med hensyn til udviklingen af de særlige kendetegn«. Artikel 16 bestemmer, at hver medlemsstat sikrer kontrol med og beskyttelse af kvalitetsvinene [7]. Jeg skal bemærke, at forordning (EØF) nr. 2048/89 [8], der senere fastsætter en kontrolordning for hele vinsektoren, dels tillægger Kommissionen beføjelsen til at intervenere i denne sektor i samarbejde med de kompetente nationale organer, dels

4 — Artikel 2 bestemmer følgende:
»1. De i artikel 1, stk. 1, nævnte bestemmelser støttes under hensyntagen til de traditionelle produktionsbetingelser, for så vidt disse ikke skader den kvalitetsfremmende politik og virkeliggørelsen af enhedsmarkedet, på følgende faktorer:
a) dyrkningsområdets afgrænsning
b) vinstoksorter
c) dyrkningsmetoder
d) vinfremstillingsmetoder
e) naturligt minimumsalkoholindhold udtrykt i volumen
f) hektarudbytte
g) undersøgelse og vurdering af organoleptiske kendetegn.«

5 — Jf. artikel 7, stk. 2, artikel 8, stk. 3, og artikel 9, stk. 2, samt 12. betragtning.

6 — Dette bilag indeholder listen over de faktorer, der kan tages hensyn til ved anvendelsen af artikel 13, og som gør det muligt at betegne de vine, der er fremstillet inden for afgrænsede områder, som kvalitetsvine, grænseværdierne for disse faktorer er ifølge den samme artikel fastsat af hver producentmedlemsstat.

7 — Denne opgave skal opfyldes under overholdelse af den procedure, der er nævnt i artikel 83 i Rådets forordning (EØF) nr. 822/87 af 16.3.1987 om den fælles markedsordning for vin (EFT L 84, s. 1).

8 — Rådets forordning af 19.6.1989 om generelle regler for kontrollen inden for vinsektoren (EFT L 202, s. 32).

indfører samarbejdsformer mellem de forskellige kontrolorganer.

Nationale bestemmelser

3. Den spanske lov nr. 25 af 2. december 1970 om vin, vinarealer og alkohol (herefter »lov nr. 25/70«) fastsætter betingelserne for, hvornår »oprindelsesbetegnelsen« (»denominación de origen«)[9] kan anvendes på visse vine[10] og indfører for alle vine et reguleringsråd (Consejo Regulador). Dette råd har til opgave: a) at udarbejde et forslag til regulativ for brug af oprindelsesbetegnelser, hvilket regulativ efterfølgende vedtages af landbrugsministeren i form af en bekendtgørelse, b) at styre, overvåge og kontrollere produktionen, tilberedningen og kvaliteten af vine, der bærer betegnelsen »denominación de origen«, c) at værne om oprindelsesbetegnelsens omdømme på de nationale og de udenlandske markeder, d) at forfølge enhver ulovlig brug af betegnelsen, e) at sikre opkrævning af bøder og fuldbyrdelse af sanktioner pålagt i henhold til den nævnte lov. For så vidt angår bl.a. Rioja-vin blev det af reguleringsrådet udarbejdede regulativ vedtaget i form af landbrugsministerens bekendtgørelse af 2. juni 1976.

4. Kongelig anordning nr. 157 af 22. februar 1988 fastsatte betingelserne for opnåelse af oprindelsesbetegnelsen »calificada«. Artikel 19, stk. 1, bestemmer bl.a., at det for at anvende betegnelsen er nødvendigt: a) at vinen først sælges efter at være blevet aftappet i vinhuse i distriktet (bodegas de origen), b) at reguleringsrådet har foretaget en kontrol fra produktions- til forhandlerleddet med hensyn til mængde og kvalitet af produkterne, og c) at der anvendes nummererede bagetiketter eller bandaroler fra vinhuse i distriktet[11]. I henhold til anordningens overgangsbestemmelser gælder betingelsen under a) for vine, der eksporteres på spansk territorium, først fra femårsdatoen efter bekendtgørelsen af anordningen, hvilket skete den 24. september 1993.

5. Den 8. september 1988 vedtog reguleringsrådet for Rioja-vin cirkulære nr. 17/88, hvori det blev understreget, at det gradvis havde forhøjet andelen af vin solgt på flasker og reduceret andelen af vin solgt på fad. For så vidt angår eksporteret vin oplyste rådet, at salget af vin på fad udgjorde 5% af den samlede årlige handel. Det havde derfor besluttet at ophæve dette salg ved at forbyde eksport af vin på fad »ikke alene af hensyn til denne vins image og prestige«, men også for at gøre det muligt at meddele vin fra Rioja oprindel-

9 — I henhold til artikel 79 i lov nr. 25/70 forstås ved »Denominación de origen el nombre geográfico de la región, comarca, lugar o localidad empleado para designar un producto procedente de la vid, del vino o los alcoholes de la respectiva zona, que tengan cualidades y caracteres diferenciales debidos principalmente al medio natural y a su elaboración y crianza« [»oprindelsesbetegnelse det geografiske navn for den region, den kommune, det sted eller den lokalitet, der er benyttet til at betegne et produkt fremstillet på grundlag af vin, vinarealer og alkohol fra det berørte område, der har de kvaliteter og særlige kendetegn, der først og fremmest skyldes mijoet, dets fremstillingsmåde og lagring«].

10 — I henhold til artikel 84 i den ovennævnte lov nr. 25/70 tildeles oprindelsesbetegnelse af landbrugsministeriet på forslag fra Instituto Nacional de Denominaciones de Origen [Det Nationale Institut for Oprindelsesbetegnelser], der handler efter anmodning fra vinavlerne.

11 — De særlige betingelser for også at tildele betegnelsen »calificada« blev angivet allerede i artikel 86, stk. 2, litra c), i dekret nr. 835 af 23.3.1972, der godkendte regulativet vedrørende vin, vinarealer og alkohol.

sesbetegnelsen »calificada«. Ved ministeriel bekendtgørelse af 3. april 1991 blev »denominación de origen calificada« godkendt for Rioja-vine. Denne bekendtgørelse er vedlagt det nye regulativ vedrørende »denominación de origen calificada« og det hertil hørende reguleringsråd [12]. Særligt for så vidt angår forpligtelsen til at aftappe vin og betingelserne for dens omsætning ændrer dette regulativ kun ubetydeligt den ordning, der gælder for vin med oprindelsesbetegnelsen »Rioja« [13], og fastsætter således udtrykkeligt en forpligtelse til aftapning i dyrkningsområdet.

Delhaize-dommen

6. I forbindelse med en retssag mellem det belgiske selskab Delhaize og to andre selskaber, hvor det ene selskab, Promalvin SA, har sit hjemsted i Belgien og det andet selskab, AGE Bodegas Unidas SA, i Spanien, og som var opstået som følge af de to sidstnævnte selskabers manglende opfyldelse af en kontrakt med selskabet Delhaize om køb af et parti Rioja-vin på fad, der af køberen skulle aftappes i Belgien, havde den ret, der behandlede sagen, i medfør af EF-traktatens artikel 177 forelagt Domstolen et spørgsmål om, hvorvidt den spanske lovgivning — særligt kongelig anordning nr. 157/88 — vedrørende produktion og handel med kvalitetsvin, der krævede aftapning i dyrkningsområdet, udgjorde en foranstaltning med tilsvarende virkning som en udførselsrestriktion som omhandlet i traktatens artikel 34.

7. Domstolen fastslog ved besvarelsen af dette spørgsmål, at »[n]ationale forskrifter vedrørende vine med oprindelsesbetegnelse, som begrænser den mængde vin, der kan eksporteres på fad, og som i øvrigt tillader handel med vin på fad inden for dyrkningsområdet, udgør en foranstaltning med tilsvarende virkning som en kvantitativ udførselsrestriktion, der er forbudt i henhold til EØF-traktatens artikel 34«.

8. Med hensyn til det forhold, der ikke er rejst i spørgsmålet, men som den spanske regering rejste under sagen, nemlig om de omtvistede bestemmelser kan betragtes som begrundet i henhold til EF-traktatens artikel 36 og mere præcist beskyttet af indu-

12 — Reglerne bestemmer, at reguleringsrådet er sammensat af repræsentatner for vinsektoren, for den selvstyrende region i dyrkningsområdet samt af en repræsentant for landbrugsministeren.

13 — Artikel 32 i dette regulativ bestemmer i realiteten: »1. El embotellado de vinos amparados por la denominación de origen calificada Rioja deberá ser realizado exclusivamente en las bodegas inscritas autorizadas por el Consejo Regulador, perdiendo el vino en otro caso el derecho al uso de la denominación. 2. Los vinos amparados por la denominación de origen calificada Rioja únicamente pueden circular y ser expedidos por las bodegas inscritas en los tipos de envase que no perjudiquen su calidad o prestigio y aprobados por el Consejo Regulador. Los envases deberán ser de vidrio, de las capacidades autorizadas por la Comunidad Económica Europea a excepción de la gama de un litro.« [»1. Aftapningen af vin, som er beskyttet af den kvalificerede oprindelsesbetegnelse 'Rioja', skal foretages i de registrerede vinhuse, som er godkendt af reguleringsrådet, da vinen ellers ikke kan forsynes med denne betegnelse. 2. De vine, som er beskyttet af den kvalificerede oprindelsesbetegnelse 'Rioja', må kun omsættes og forsendes af registrerede vinhuse i særlige flasker, som svarer til vinens kvalitet eller omdømme, og som er godkendt af reguleringsrådet. Flaskerne skal være af glas og deres rumfang være godkendt af Det Europæiske Økonomiske Fællesskab, bortset fra flasker med én liter.«]

strielle og kommercielle ejendomsrettigheder[14], bemærkede Domstolen, at »hver enkelt medlemsstat ifølge retningslinjerne i Rådets forordning (EØF) nr. 823/87 [kan]« fastsætte »betingelserne for anvendelse af navnet på et geografisk område inden for dens territorium som oprindelsesbetegnelse til en vin, der hidrører fra dette område«. Domstolen tilføjede, at »[f]or så vidt som disse betingelser udgør foranstaltninger som omhandlet i traktatens artikel 34, kan de dog kun begrundes ud fra hensynet til at beskytte industriel og kommerciel ejendomsret efter traktatens artikel 36, såfremt disse betingelser er nødvendige for at sikre, at oprindelsesbetegnelsen opfylder sit særlige formål«. Endvidere fastslog Domstolen, at »det særlige formål med en oprindelsesbetegnelse er at sikre, at det produkt, der bærer en sådan betegnelse, hidrører fra et bestemt geografisk område og har visse særlige kendetegn«, og at »[f]ølgelig vil forpligtelsen til at aftappe vinen i dyrkningsområdet, for så vidt som den udgør en betingelse for anvendelse af navnet på dette område som oprindelsesbetegnelse, være begrundet i hensynet til at sikre, at oprindelsesbetegnelsen opfylder sit særlige formål, såfremt aftapningen i dyrkningsområdet bibringer vin med oprindelse i dette område særlige kendetegn, der kan individualisere den, eller hvis aftapningen i dyrkningsområdet er uomgængelig nødvendig for at bevare de særlige kendetegn, som denne vin har erhvervet« (præmis 16, 17 og 18).

9. Domstolen fastslog i det væsentlige, at artikel 34 er til hinder for, at en national lovgivning pålægger en forpligtelse til aftapning af kvalitetsvin i dyrkningsområdet, i det omfang denne lovgivning hindrer, at vinen kan eksporteres på fad, men Domstolen erkendte samtidigt, idet den baserede sig på artikel 36, at lovgivningen under alle omstændigheder kunne anses for begrundet, hvis forpligtelsen til at foretage aftapning tjente til sikring af dels, at produktet hidrørte fra et bestemt geografisk område, dels at det udviste visse særlige karakteristika. Domstolen tilføjede, at det i sagen ikke var »godtgjort, at aftapning af [Rioja-]vin i dyrkningsområdet er en arbejdsproces, der giver denne vin særlige kendetegn, eller en uomgængelig nødvendig arbejdsproces for at bevare de særlige kendetegn, vinen har erhvervet« (præmis 19).

10. Domstolen afviste desuden, at artikel 18 i forordning nr. 823/87, i henhold til hvilken medlemsstaterne kan fastlægge yderligere eller strengere betingelser for omsætningen af kvalitetsvin end dem, der er fastsat i nævnte forordning, kan påberåbes til støtte for den nationale lovgivnings forenelighed med fællesskabsretten. Ifølge Domstolen »kan [denne artikel] ikke fortolkes således, at den tillader medlemssta-

14 — Det bemærkes, at Kongerigt Spanien havde gjort gældende, at den kongelige anordning nr. 157/88 under alle omstændigheder kunne begrundes i hensynet til beskyttelse af industriel og kommerciel ejendomsret, der er omhandlet i traktatens artikel 36, i det omfang den havde til formål at beskytte producenterne mod illoyal konkurrence og forbrugeren mod forsætlig vildledning i erhvervsforhold, samt at den ordning for beskyttelse af oprindelsesbetegnelser, der er fastsat i Lissabon-aftalen af 31.10.1958 om beskyttelse af oprindelsesbetegnelser og deres internationale registrering, er sammenlignelig med den, der vedrører varemærker, hvilket betyder, at oprindelsesbetegnelser skal betragtes som »kollektive varemærker«, dvs. varemærker, der tilhører alle de producenter, der ved at udøve deres virksomhed inden for et bestemt geografisk område og ved at benytte særlige produktionsteknikker, udvikler et produkt, der har særlige karakteristika, som skyldes den region, hvor det er blevet opnået.

terne at fastlægge betingelser, der strider mod traktatens regler om varebevægelser«.

Tilsidesættelse af artikel 34

Realiteten

11. Den belgiske regering har i stævningen gjort gældende, at Kongeriget Spanien har tilsidesat traktatens artikel 34 og artikel 5, idet den omtvistede spanske lovgivning er i strid med fællesskabsretten på området for frie varebevægelser, og at Kongeriget Spanien endvidere har undladt at gennemføre de til Delhaize-dommens opfyldelse nødvendige foranstaltninger.

12. Med henblik på at afgøre, om den spanske regering har undladt at opfylde sine forpligtelser, som det hævdes, må det først afgøres, om den relevante spanske lovgivning er i strid med fællesskabsbestemmelserne om de frie varebevægelser, navnlig traktatens artikel 34 og artikel 18 i nævnte forordning nr. 823/87, og, såfremt dette første spørgsmål besvares bekræftende, om den nævnte lovgivning er begrundet i henhold til traktatens artikel 36. Det må derfor afgøres, om Kongeriget Spanien ved at kræve, at Rioja-vin skal aftappes i dyrkningsområdet, har tilsidesat forpligtelser, der følger af fællesskabsretten, som den er fortolket i Delhaize-dommen.

13. Den belgiske regering har, støttet af Kongeriget Danmark, Kongeriget Nederlandene, Det Forenede Kongerige og Republikken Finland, anført, at den spanske regering har tilsidesat traktatens artikel 34, som bestemmelsen er fortolket i Delhaize-dommen, idet regeringen hverken har ophævet eller ændret anordning nr. 157/88, navnlig dens artikel 19, stk. 1, litra b), der blandt de betingelser, der kræves opfyldt for, at en vin kan forsynes med en oprindelsesbetegnelse, kræver, at den er aftappet i et vinhus beliggende i dyrkningsområdet. Da det står fast, at hverken fællesskabslovgivningen eller den spanske lovgivning, som Domstolen lagde til grund for Delhaize-dommen, til dato er blevet ændret, er Domstolens begrundelse ifølge den sagsøgende stat fortsat fuldt ud gyldig, hvorfor Domstolen i denne sag kun kan bekræfte, at den spanske lovgivning er uforenelig med fællesskabsretten.

14. Heroverfor har den spanske regering anført, at dens lovgivning er i overensstemmelse med traktatens artikel 34, eftersom den ikke begrænser eksporten af kvalitetsvin på fad, men blot forbyder enhver ulovlig og ukontrolleret brug af oprindelsesbetegnelsen. Den spanske regering har i det væsentlige hævdet, at vin produceret i Rioja-regionen frit kan eksporteres på fad til steder uden for dyrkningsområdet, hvor den kan aftappes, selv om vinen i dette tilfælde ikke vil kunne markedsføres under oprindelsesbetegnelsen Rioja.

15. Dette argument er ikke overbevisende. Jeg skal herved alene erindre om, at Domstolen allerede i Delhaize-dommen fastslog, at nationale regler som de omtvistede, »[reelt] bevirker [...] en særlig hindring af eksporthandelen med vin på fad og [...] således [sikrer] aftapningsvirksomheder beliggende i dyrkningsområdet en særlig fordel« (præmis 14) [15].

16. Jeg skal tilføje, at den spanske regerings anbringende, der støttes på, at der selv inden for dyrkningsområdet kun kan sælges vin på fad mellem de vinhuse, der er indskrevet i reguleringsrådets registre, hvilket salg er betinget af en udtrykkelig godkendelse, ingen indflydelse har på bedømmelsen af, om der foreligger en tilsidesættelse af artikel 34, eftersom dette ikke ændrer ved det forhold, at det er absolut umuligt for producenterne at eksportere vin på fad til steder uden for det nationale område. Godkendelsen gælder således kun for salg (og altså for transport) af uaftappet vin inden for dyrkningsområdet. Som generaladvokaten i Delhaize-sagen bemærkede, »opstår forskelsbehandling derved, at det er muligt for vinproducenterne inden for dyrkningsområdet at sælge vin, der endnu ikke er aftappet på flaske, mens salg af den uaftappede vin ikke kan ske uden for dette område« (forslagets punkt 29) [16]. Jeg skal tilføje, at selv om artikel 18 utvivlsomt gør det muligt for staterne at indføre bestemmelser i deres respektive retsordener, der kan indebære restriktioner for vinens frie bevægelighed i Fællesskabet, kan disse restriktioner dog ikke, som Domstolen fastslog i Delhaize-dommen fra 1992, være så indgribende som dem, der findes i den spanske lovgivning, idet denne lovgivning i realiteten fører til et forbud mod eksport af kvalitetsvin på fad og derfor utvivlsomt udgør en hindring for EF-traktatens regler om frie varebevægelser.

17. Dette indebærer, at den fortolkning, Domstolen anlagde af forholdet mellem den spanske lovgivning og traktatens artikel 34, uden videre må bekræftes, idet der ikke er indtrådt noget faktisk eller retligt forhold, der kan begrunde en ændret opfattelse.

18. Endelig skal jeg uden videre forkaste den spanske regerings anbringende, hvorefter Delhaize-dommen ikke fastslog, at de spanske regler var ulovlige — hvilket anbringende også er fremsat for at vise, at statens lovgivning om kvalitetsvine er forenelig med fællesskabsretten — idet dommen alene vedrørte de pågældende fællesskabsbestemmelser og mere generelt omhandlede alle medlemsstaternes bestemmelser om kvalitetsvine. Jeg skal herved alene bemærke, at Delhaize-dommen — i modsætning til det af den spanske regerings befuldmægtigede anførte — netop specifikt

15 — Jf. bl.a. dom af 6.10.1987, sag 118/86, Nertsvoederfabriek Nederland, Sml. s. 3883, præmis 11, hvori Domstolen fastslog, at »[m]ed hensyn til artikel 34 bemærkes, at den finder anvendelse, såfremt den nationale ordning ved bestemmelsen om, at [producenterne] skal [...], indebærer et indirekte eksportforbud«.

16 — Jeg gør opmærksom på, at anordning af 3.4.1991, der altså blev udstedt efter formuleringen af de præjudicielle spørgsmål i Delhaize-sagen, opretholdt forpligtelsen til at foretage aftapning på flaske inden for oprindelsesområdet »Rioja«.

vedrørte den spanske lovgivning om kvalitetsvin og udtrykkeligt fastslår, at denne er uforenelig med fællesskabsretten.

19. Jeg skal derfor fastslå, at den pågældende spanske lovgivning er i strid med traktatens artikel 34, idet den specielt begrænser eksporten af Rioja-vin og medfører en forskelsbehandling mellem indenlandsk handel og eksporthandel, hvilket skader handelen med andre medlemsstater og stiller den aftapningsindustri, der befinder sig i udlandet, ringere.

Anvendelsen af traktatens artikel 36

20. Jeg skal først bemærke, at Domstolen i Delhaize-dommen fastslog, at »forpligtelsen til at aftappe vinen i dyrkningsområdet, for så vidt som den udgør en betingelse for anvendelse af navnet på dette område som oprindelsesbetegnelse, [vil] være begrundet i hensynet til at sikre, at oprindelsesbetegnelsen opfylder sit særlige formål«. Ifølge Domstolen gælder dette *kun*, hvor »aftapningen i dyrkningsområdet bibringer vin [...] særlige kendetegn, der kan individualisere den, eller hvis aftapningen i dyrkningsområdet er uomgængelig nødvendig for at bevare de særlige kendetegn, som denne vin har erhvervet«. Med udgangspunkt i disse generelle præmisser fastslog Domstolen ikke desto mindre, for så vidt angik den konkrete sag, at betingelserne for at anvende artikel 36 ikke var opfyldt, idet det ikke var blevet »godtgjort, at aftapning af den pågældende vin i dyrkningsområdet er en arbejdsproces, der giver denne vin særlige kendetegn, eller en uomgængelig nødvendig arbejdsproces for at bevare de særlige kendetegn, vinen har erhvervet«.

21. Det skal derfor afgøres, om dette er blevet godtgjort i denne sag. Det er med henblik herpå nødvendigt — i lyset af de beviser, der er fremlagt i løbet af sagen — at vurdere, om forpligtelsen til at aftappe Rioja-vin i dyrkningsområdet er begrundet i henhold til artikel 36 i hensyn, der vedrører beskyttelse af industriel og kommerciel ejendomsret, og navnlig i hensynet til at sikre, at oprindelsesbetegnelsen »Rioja« kan opfylde sin funktion.

22. Vedrørende dette spørgsmål, der er af central betydning i denne sag, har parterne indtaget to forskellige standpunkter. De stater, der importerer vin, dvs. Kongeriget Belgien og alle de stater, der har interveneret til støtte for Belgien (Kongeriget Danmark, Kongeriget Nederlandene, Republikken Finland og Det Forenede Kongerige), har anført, at aftapning på stedet (»in loco«) ikke er en handling, der er nødvendig for at garantere vinens kvalitet og beskytte dens omdømme. De producerende og eksporterende stater (Kongeriget Spanien, Den Italienske Republik og Den Portugisiske Republik) har derimod anført, at aftapning på stedet er helt afgørende for, at disse formål kan opnås. Kommissionen har indtaget samme standpunkt og således

opgivet den opfattelse, den fremførte under den præjudicielle Delhaize-sag.

Den spanske regering har bl.a. anført, at forpligtelsen til at aftappe vin med den kvalificerede oprindelsesbetegnelse »calificada« på produktionsstedet i det væsentlige er begrundet i to hensyn: for det første, at eksport af Rioja-vin på fad til en anden stat involverer transport i containere over betragtelige afstande, hvilket indebærer risiko for, at vinens særlige karakter forandres. For det andet, at fri bevægelighed for en vin af ringere kvalitet, der bærer den kvalificerede oprindelsesbetegnelse »calificada«, der kun anvendes for vin aftappet inden for dyrkningsområdet, vil kunne skade det omhandlede produkts omdømme.

23. Når dette er sagt, må det for i sagen at fastslå, om de begrænsninger for Rioja-vins bevægelighed, der følger af forpligtelsen til at foretage aftapning på flaske i dyrkningsområdet, kan begrundes i henhold til traktatens artikel 36, først afgøres, om aftapning på flaske uden for dyrkningsområdet har (eller vil kunne have) konsekvenser for produktets kvalitet, hvorefter det må undersøges, om disse konsekvenser kan skade omdømmet for producenterne af Rioja-vin, der er indehavere af industrielle og kommercielle ejendomsrettigheder, der nyder beskyttelse i henhold til traktatens artikel 36. Undersøgelsen af det første spørgsmål er af teknisk karakter, hvorfor der må tages hensyn til de vurderinger, parternes eksperter er fremkommet med. Undersøgelsen af det andet vedrører vinens omdømme, hvorfor der må tages hensyn til de interesser, som oprindelsesbetegnelsen er udtryk for, samt til de retsakter, som fællesskabsretten indeholder til beskyttelse af de nævnte interesser.

a) Virkningerne af aftapning »non in loco« på vinens kvalitet

24. For så vidt angår aftapningens virkninger på vinens kvalitet er eksperterne enige om, at aftapningen ikke blot består i en simpel påfyldning af tomme flasker, men normalt indebærer, at der inden omstikningen foretages en række komplicerede ønologiske processer (filtrering, klaring, koldbehandling mv.), som kan ødelægge vinens kvalitet og ændre dens karakter, hvis ikke de foretages i overensstemmelse med de faglige forskrifter på området.

Som Kommissionens ekspert, professor Alain Bertand, forklarede under retsmødet, er disse processer endog mere komplicerede, når der ved hjælp af en særlig metode skal ske korrektion af den iltudskillelse, vinen kan være blevet udsat for som følge af at være blevet transporteret på fad over hundredevis af kilometer, hvorfor en sådan

proces kræver særligt udstyr og specialiseret personale [17]; disse processer kan ændre produktets farve, smag og aroma. Kommissionens ekspert bekræftede derfor, at han »personligt efter 30 års ønologisk forskning [var overbevist om], at de væsentlige karakteristika for en vin med en bestemt betegnelse, selv om det ikke kan bevises med 100% sikkerhed, utvivlsomt vil blive bevaret bedre, hvis druerne befordres til det sted, hvor vinen skal fremstilles, og vinen ikke transporteres, inden den tappes på flasker«. Han bekræftede dog, at man således ikke fuldstændigt kan udelukke, at vinens særlige karakteristika også kan bevares, når vinen er blevet aftappet uden for dyrkningsområdet; en nødvendig betingelse herfor er imidlertid, at transporten finder sted under perfekte betingelser, og at alle de processer, der går forud herfor og ledsager aftapningen, udføres i overensstemmelse med alle faglige regler. Professor Bertrand udtalte herved under den mundtlige forhandling, at »det, når vinen pumpes i transportbeholderen, er uundgåeligt, at den iltes. Når denne transport foretages over en lang periode optages en del af denne ilt af vinen; ca. halvdelen i løbet af to eller tre dage, særligt hvis temperaturen er en smule høj. Når vinen på ny pumpes over i en fremstillende vinhandlers beholdere, iltes den igen. I mellemtiden dannes [...] peroxid, der medfører ændringer, der er meget mere skadelige for vinen end den almindelige pumpning, der foretages i forbindelse med aftapningen«.

25. Den udtalelse, Det Forenede Kongeriges ekspert afgav vedrørende dette spørgsmål, er i det væsentlige ikke forskellig fra professor Bertrand's. Denne ekspert har således i sin rapport anført, at når aftapningen finder sted uden for dyrkningsområdet, kan vinens originale kvalitet fortsat garanteres, hvis der under transporten træffes særlige tekniske foranstaltninger, og navnlig benyttes hermetiske beholdere, der fastholder temperaturen på et lavt niveau. Den samme ekspert bemærker, at den risiko for iltning, der består, når vinen transporteres uden for dyrkningsområdet, under alle omstændigheder også består i det tilfælde, hvor vinen transporteres inden for det samme område, hvorfor man også selv i det sidstnævnte tilfælde, hvis man vil undgå (eller i det mindste reducere) denne risiko, må udføre pumpning under overholdelse af bestemte tekniske regler og træffe de samme foranstaltninger.

26. Det fremgår således af de ekspertudtalelser, der er gengivet ovenfor, at transporten af vin på fad ændrer, eller i det mindste kan medføre en ændring af produktet — for så vidt angår aroma, smag og farve — og at disse ulemper kan undgås, hvis transporten udføres under iagttagelse af visse tekniske regler. Endelig er det klart, at aftapning på flasker er teknisk kompli-

17 — Kommissionen har under henvisning til professor Bertrand's rapport af 17.9.1996 i sit interventionsindlæg af 17.9.1996 udtalt, at »transport af en vin fra et sted til et andet [altid] ledsages [...] af et tab af volatile elementer og således af en del af dens naturlige aroma«, at »transport og rystelser udgør en spontan afgasning, der ud over tabet af carbondioxid også kan kan føre til en forringelse af de meget volatile bestanddele som visse estere eller tungere elementer gennem en en fysisk destillation«, at »dette fænomen fremtræder så meget desto tydeligere jo længere transporttiden er«, og det »[derfor] må [...] antages, at en transport over mere end 1 000 kilometer i beholdere, der ikke er luftkonditionerede, medfører et forbrug af flere mililitre ilt«.

ceret, og at den, hvis ikke den udføres korrekt, kan medføre mærkbare ændringer af vinens kvalitet og karakter.

27. Under disse omstændigheder er den eneste effektive måde at give producenter og forbrugere garanti for kvaliteten af det produkt, der er aftappet af købere i et andet land end produktionslandet, at underlægge aftapningen en systematisk kontrol i det land, hvor aftapningen udføres. Jeg skal derfor tage stilling til, om kontrol af vins kvalitet — og dermed også de eventuelle ændringer af vin transporteret på fad — er tilladt eller pålagt i henhold til fællesskabsretten, og hvilke kontroltyper der kan eller skal være tale om.

28. Selv om artikel 13 i forordning nr. 823/87, som jeg allerede har bemærket, forpligter producenterne til at foretage en analytisk og organoleptisk undersøgelse for, at de kan anvende betegnelsen k.v.b.d. på deres vin, pålægger bestemmelsen imidlertid kun producenterne at foretage disse undersøgelser og angiver ikke, hvornår de skal foretages. Kommissionen har herom under den mundtlige forhandling anført, at disse undersøgelser i de stater, der producerer vin, skal være udført inden og/eller efter aftapningen.

Hertil kommer, at den ovenfor nævnte forordning nr. 2048/89, som fastsætter generelle regler for kontrollen inden for vinsektoren, indeholder regler om flere kontroller, der skal udføres i løbet af de forskellige faser af produktionen og markedsføringen. Med henblik på at forhindre overtrædelser af reglerne om vin giver denne forordning således inspektører fra Kommissionen til opgave, »at intervenere i denne sektor i samarbejde med de myndigheder, som medlemsstaterne har pålagt at udøve kontrol i vinsektoren« (artikel 1, stk. 1). Endvidere fastsætter forordningens artikel 8 forskellige former for horisontalt samarbejde mellem de nationale kontrolinstanser og bestemmer, at efter begrundet anmodning fra den ansvarlige instans i en medlemsstat, der fremsættes over for den ansvarlige instans i en anden medlemsstat, hvor den vin, der skal kontrolleres, befinder sig, »foretager eller tager [sidstnævnte instans] [...] de nødvendige initiativer til at lade en særlig overvågning eller en kontrol foretage, der gør det muligt at nå de tilstræbte mål« (artikel 8, stk. 2). Den bistandssøgende ansvarlige instans kan efter aftale med den »bistandssøgte« instans sende sine egne inspektører til den medlemsstat, hvor vinen befinder sig, for at indsamle oplysninger vedrørende anvendelsen af forskrifterne for vinsektoren eller for at foretage kontrol (artikel 8, stk. 4 og 5). De nævnte inspektører kan i den forbindelse »anmode en ansvarlig myndighed i en anden medlemsstat om at foretage en prøveudtagning«, og de har efterfølgene råderet herover med henblik på at foretage analyser heraf (artikel 12 og 13).

Forordning nr. 2392/89 fastsætter også regler om kontrol af den vin, der sælges uden for den medlemsstat, hvor den er produceret[18]. Forordningens artikel 42 bestemmer, at »[d]e instanser, der er kompetente til at foretage overvågning og kontrol af de i denne forordning omhandlede produkter, kan, under overholdelse af

18 — Se fodnote 2.

de almindelige procedureregler, der er fastsat i hver medlemsstat, kræve, at tapperen eller en person, der har medvirket ved vinens afsætning, og som er nævnt i betegnelsen eller i præsentationen af disse produkter, godtgør, at den angivelse eller præsentation, som vedrører beskaffenhed, identitet, kvalitet, sammensætning, oprindelse eller herkomst af det pågældende produkt eller af de produkter, der anvendes til dets fremstilling, er korrekt«. Anmodningen om bevis kan hidrøre fra den kompetente instans i den medlemsstat, hvor tapperen er etableret, eller fra en kompetent instans i en anden medlemsstat. I det sidstnævnte tilfælde giver denne organisme »den kompetente instans i det land, hvor tapperen [...] er etableret, alle nødvendige oplysninger, der gør det muligt for sidstnævnte instans at kræve det pågældende bevis [...]«. »Konstaterer de kompetente instanser, at der ikke er fremlagt tilstrækkeligt bevis, betragtes de pågældende benævnelser som ikke værende i overensstemmelse med denne forordning.«

Endelig indeholder forordning nr. 2238/92 [19] en række uniforme regler om de dokumenter, der skal ledsage vinprodukter på Fællesskabets område. I artikel 3, stk. 1, bestemmes, at enhver person, der »foretager transport af et vinprodukt eller lader sådan transport foretage, under eget ansvar [skal] udstede et ledsagedokument for transport af et vinprodukt, i det følgende benævnt 'ledsagedokument'«. Dette dokument »attesterer rigtigheden af oprindelsesbetegnelsen for eller den geografiske benævnelse for bordvin, der har ret til en sådan benævnelse«, når disse benævnelser »bekræftes af den kompetente myndighed ved påstempling, datering og den ansvarliges underskrift« [artikel 7, stk. 1, litra c)]. Der kræves supplerende oplysninger for transport af vinprodukter i beholder (artikel 3, stk. 4), der som sådan »er mere udsatte for svigagtig behandling end produkter, der allerede er aftappet« (sjette betragtning).

29. Med hensyn til de nationale lovgivninger på området følger det af de oplysninger, parterne er fremkommet med, at de tidspunkter og fremgangsmåder, der skal følges ved kontrol af kvalitetsvin, i visse medlemsstater er udtrykkeligt fastsat. Den spanske lovgivning bestemmer navnlig, at der skal foretages organoleptiske og analytiske undersøgelser af kvalitetsvine (artikel 10, stk. 2, i kongelig anordning nr. 157/88). Det er for Rioja-vin endvidere bestemt, at reguleringsrådet foretager kvalitetskontrol parti for parti, inden den kvalificerede oprindelsesbetegnelse »calificada« tildeles (artikel 15 i ministeriel bekendtgørelse af 3.4.1991). Derfor er kontrollen af den vin, der transporteres på det nationale område, streng, og den er mere detaljeret end den kontrol, som vin i beholdere er underlagt uden for dette område [20]. Det blev også understreget af parterne under den mundtlige forhandling,

19 — Se fodnote 2.

20 — I Italien bestemmer artikel 13 i lov nr. 164 af 10.2.1992 om den nye ordning for oprindelsesbetegnelser for vine, at for vine med betegnelsen »denominazione d'origne controllata e garantita« (DOCG) »skal den organoleptiske undersøgelse gentages parti for parti i løbet af aftapningsfasen« (GURI nr. 47 af 26.2.1992, s. 3).

at ikke alle medlemsstater har fastsat regler om systematisk kontrol af importeret kvalitetsvin [21]. Dette er eksempelvis tilfældet i Belgien. Den belgiske regerings befuldmægtigede har således selv erkendt, at den kontrol, der foretages af vin solgt på det nationale område, i almindelighed er den, der er fastsat i forordning nr. 2238/93 om transport af vin, og kontrollen vedrører udelukkende regnskaber og kvantiteter samt det forhold, der i almindelighed betegnes under begrebet »sundhed«: Der er altså tale om kontrol, der på ingen måde vedrører produktets ønologiske karakteristika, og som derfor hverken kan give producenterne eller forbrugerne nogen garanti med hensyn til vinens kvalitet.

30. Derfor er det muligt, at den vin, der eksporteres til en anden medlemsstat, ikke undergives nogen anden kvalitetskontrol end den kontrol, de producerende stater skal udføre i medfør af artikel 13 i forordning nr. 823/87, inden den sælges til den endelige forbruger. Jeg skal derfor konkludere, at på fællesskabsrettens nuværende udviklingstrin har myndighederne i importmedlemsstaten ikke en forpligtelse til at udføre en generel og adækvat kontrol af kvaliteten af den vin, der importeres i beholdere og aftappes i denne stat, men kun mulighed herfor.

31. Jeg skal nu tage stilling til, om aftapning i dyrkningsområdet fortsat i dag er den eneste garanti for, at denne kvalitetsvin, når den sælges til forbrugerne, har bevaret sine særlige karakteristika eller i det mindste for, at disse karakteristika ikke er blevet ændret under aftapningen. Det er klart, at aftapningens gennemførelse inden for dyrkningsområdet er vigtig for at sikre, at vinen har de kvaliteter og karakteristika, der er forbundet med dens oprindelse. Det er tilstrækkeligt, som den spanske regering har anført, at understrege, at når aftapningen foretages på produktionsstedet, udsættes vinen ikke for de komplekse procedurer, som derimod er helt nødvendige for at afhjælpe de ændringer, der indtræder i tilfælde af eksport. Hertil kommer, at selv hvor vinen transporteres inden for dyrkningsområdet, er det ikke kun risikoen for at vinen ændres, der forekommer mindre sandsynlig som følge af den kortere afstand, der er mellem det sted, hvor vinen er produceret, og stedet, hvor den er aftappet (i regionen Rioja er den maksimale afstand 100 kilometer ifølge de oplysninger, der er givet af den sagsøgte stat, og som ikke er bestridt af de andre parter i sagen), men en eventuel ændring af vinen vil under alle omstændigheder blive konstateret under den strenge kontrol, som produktet undergives, inden det modtager den kvalificerede oprindelsesbetegnelse »calificada« Rioja [22]. Det må derfor undersøges, om en sådan situation begrunder, at

21 — Denne bemærkning blev fremsat af Kommissionen, der henviste hertil for at begrunde sin ændrede holdning i forhold til Delhaize-dommen. Kommissionen har hævdet, at »den kontrolordning, der er indført ved forordning (EØF) nr. 2238/93 om dokumenter, der ledsager vinprodukter ved transport, og om til- og afgangsbøger i vinsektoren, ikke udgør nogen garanti for, hverken at den vin, der transporteres på fad, har en bestemt oprindelse eller bevarer sin oprindelige tilstand, da den ved forordningen etablerede ordning kun vedrører kontrollen med de dokumenter, der udstedes, og der i praksis lægges vægt på afgiftskontrol«.

22 — Hertil kommer, at artikel 15a i forordning nr. 823/87 bestemmer, at myndighederne i produktionsstaten efter de kontroller, der i givet fald udføres efter transporten, kan deklassere en kvalitetsvin som Rioja-vin til bordvin.

der, som betingelse for at vinen kan omfattes af betegnelsen kvalitetsvin, pålægges en forpligtelse til udelukkende at foretage aftapning inden for dyrkningsområdet. Af de grunde, jeg skal anføre herefter, kan svaret på dette spørgsmål kun være bekræftende. Det må i realiteten antages, at eftersom der består en reel risiko for ændring af vinens kvalitet og karakteristika, hvis den transporteres over betragtelige afstande, og aftapningen foretages inden for et andet område end dyrkningsområdet, og *fremfor alt* henset til, at fællesskabslovgivningen ikke kræver, at der foretages hensigtsmæssige kontroller af produktet i den stat, hvor man foretager aftapningen, og disse kontroller under alle omstændigheder ikke udføres på en hensigtsmæssig måde i alle stater, må produktionsstaten for at beskytte sine egne kvalitetsvine frit kunne bestemme, at kun de vine, hvor dyrknings- og aftapningsfaserne er afviklet inden for det ene område, hvor der er sikkerhed for, at alle de hertil knyttede processer er blevet gennemført i overensstemmelse med alle faglige regler, kan bære kvalitetsbetegnelsen. Dette kan med rimelighed antages at være tilfældet, når disse processer finder sted inden for dyrkningsområdet under producenternes kontrol, dvs. erhvervsdrivende, der i første række er interesserede i at garantere produktets kvalitet. Denne konklusion adskiller sig tilsyneladende ikke fra det, Domstolen fastslog i sin dom af 27. marts 1990, sag C-315/88, Bagli Pennacchiotti (Sml. I, s. 1323), for så vidt angår den af den nationale lovgiver pålagte forpligtelse, hvorefter fremstilling af kvalitetsvine skal ske inden for oprindelsesområdet. I denne dom blev forordning nr. 823/87 fortolket således, at den kræver, »at enhver fremstillingsproces og enhver oplagring omfattende produkter, som er under vinfremstilling, men endnu ikke har opnået betegnelsen k.v.b.d. eller m.k.v.b.d., skal foregå inden for et bestemt dyrkningsområde« [23].

32. Det kan forekomme, at Domstolen i Delhaize-dommen indtog et standpunkt, der ikke kan forenes med den her foreslåede analyse, men ved en grundigere undersøgelse bliver det klart, at der kun er tale om en tilsyneladende uforenelighed. Som allerede anført, begrænsede Domstolen sig i Delhaize-dommen reelt til at bedømme sagen i relation til de forhold, som parterne dengang forelagde den. Men situationen er en anden i dag. Sagsakterne indeholder mange overensstemmende tekniske oplysninger om de virkninger, som transport og aftapning har på vinens kvalitet, og præcise faktiske angivelser om den kontrol, der udføres — navnlig vedrørende Belgien — når aftapningen finder sted på importstedet: Disse oplysninger og angivelser fører klart til en bedømmelse, der er forskellig fra den, der blev anlagt i den

23 — Jf. præmis 27 (Sml. I, s. 1323). Jeg skal understrege, at generaladvokaten i sit forslag til afgørelse i denne sag, hvor han delte Kommissionens synspunkt, præciserede, »at en eventuel overflytning til områder uden for det bestemte dyrkningsområde først kan ske, når forarbejdningen af druerne til vin, uanset om vinen er mousserende eller ej, er *fuldstændigt* afsluttet, dvs. [...] efter udløbet af den minimale lagringsperiode, idet vinen i modsat fald ikke vil kunne betegnes som en k.v.b.d, eller en m.k.v.b.d.« (punkt 15). Jeg bemærker, at for så vidt angår modningsperioden (»crianza«) for spanske vine med en oprindelsesbetegnelse bestemmer artikel 2, litra a), i kongelig anordning af 22.2.1988, at den krævede mimimumsperiode er to år, og at vinen i løbet af denne periode skal »ligge« i trætønder eller i en del af denne periode i flasker. En analog procedure er i overensstemmelse med den ministerielle bekendtgørelse af 3.4.1991 (artikel 13) fastsat for modning af »Rioja«-vin med oprindelsesbetegnelsen »calificada«. Se for en dom i samme retning som Bagli Pennacchiotti-dommen, dom af 18.10.1988, sag 311/87, Goldenes Rheinhessen, Sml. s. 6295, hvori Domstolen foretog en indskrænkende fortolkning af bestemmelsen i Rådets forordning (EØF) nr. 355/79 af 5.2.1979 om fastsættelse af almindelige regler for betegnelse og præsentation af vin og druemost (EFT L 54, s. 99) ved at fastslå, at benævnelsen »Erzeugerabfüllung« »kun kan anvende[s] [...] såfremt hele denne proces foregår under sammenslutningens faktiske ledelse og stadige, strenge kontrol og udelukkende på sammenslutningens ansvar« (domskonklusionen).

særlige sammenhæng, der forelå i den tidligere præjudicielle sag.

b) Virkningerne af aftapning »non in loco« for kvalitetvins omdømme

33. Den spanske regering har som begrundelse for de foranstaltninger, der begrænser eksporten af Rioja-vin, ikke kun understreget, at der er en risiko for, at produktets kvalitet ændres på grund af transporten i beholdere over lange afstande — et forhold, som jeg har behandlet frem til dette punkt — men regeringen har endvidere anført, at bevægeligheden af en vin, der bærer den kvalificerede oprindelsesbetegnelse »calificada« Rioja, men som er aftappet uden for oprindelsesområdet, og som derfor ikke har de særlige karakteristika, der gør sig gældende for den traditionelle Rioja-vin, der bærer den samme betegnelse, vil skade det omdømme, som den vin har på nuværende tidspunkt. Den sagsøgte stat anfører således, at Rioja er en vin, der er beregnet for et særligt klientel, hvorfor den ikke kan markedsføres, uden at det sikres, at den traditionelle produktionsprocedure, der afsluttes med aftapning inden for oprindelsesområdet, er overholdt. Det følger heraf, at formålet med den spanske lovgivning er at beskytte det omdømme, der er knyttet til denne vins betegnelse, og derved den hermed sammenhængende industrielle og kommercielle ejendomsrettighed, som producenterne i Rioja området er i besiddelse af.

De andre parter i sagen har ikke bestridt, at Rioja-vin har et særligt omdømme blandt forbrugerne, men har fremført andre argumenter for at påvise, at aftapning i et andet område end produktionsområdet ikke har nogen forbindelse med dette omdømme. Den belgiske regering har anført, at dette omdømme ikke kun beror på den kvalitet, denne vin har opnået i kraft af en streng overholdelse af særlige fremstillingsregler, der er strengere end dem, der gælder for produktion af bordvin, men også på det fortrinlige arbejde, der er udført af vinhandlere, der i en lang periode har investeret tid og penge i at gøre denne vin kendt og værdsat af forbrugerne. Det Forenede Kongerige har anført, at Rioja-vinens omdømme blev udviklet på et tidspunkt, hvor denne vin blev eksporteret på fad, hvilket er ensbetydende med, at navnet Rioja sidestilles med en vin, der kommer fra regionen Rioja, men ikke nødvendigvis er aftappet i selve regionen.

34. Det argument vedrørende Rioja-vinens omdømme, som den spanske regering har fremført under sit forsvar, henleder opmærksomheden på tilstedeværelsen af en særlig interesse, der er forbundet med produktets bestemte karakteristika, hvilken interesse kun er delvis beskyttet af fællesskabsbestemmelserne om oprindelsesbetegnelser og de retsakter, hvis formål er at sikre en eksklusiv anvendelse af betegnelserne. Jeg skal derfor først undersøge, hvori det omhandlede produkts særlige omdømme består, og dernæst om — og i givet fald inden for hvilke grænser — den afledte fællesskabsret er egnet til at sikre respekten for omdømmet af Rioja kvalitetsvin. Endelig skal jeg afgøre, om — og i hvilket omfang — den omtvistede nationale lovgivning kan begrundes i henhold til traktatens artikel 36, for så vidt den indeholder en foranstaltning til beskyttelse af oprindelsesbetegnelsen Rioja.

35. For så vidt angår det første forhold er der efter min opfattelse ikke tvivl om, at Rioja er en vin, der er beregnet for de forbrugere, der er særligt krævende med hensyn til produktets kvalitet og integritet. Betegnelsen »denominación de origen calificada« [kvalificeret oprindelsesbetegnelse] benyttes til at betegne vine af høj kvalitet, for hvilke alle faser i produktionen, herunder aftapningen, er blevet gennemført under producentens ledelse og kontrol. Dette bekræftes af de strenge regler, producenterne skal overholde for at kunne opnå denne betegnelse. Jeg skal herved bemærke, at det ifølge de oplysninger, Kommissionen har fremlagt, kun er 10% af de kvalitetsvine, der eksporteres i Fællesskabet, der er underlagt en forpligtelse til at foretage aftapning i dyrkningsområdet. Henset til disse vines omdømme kan det ikke udelukkes, at det særlige mærke, under hvilket disse vine er kendt, og i denne sag den oprindelsesbetegnelse, der fremgår af flaskernes etikette, også vil kunne lide skade. Henset til, at formålet med oprindelsesbetegnelsen ikke blot er at angive, hvor vinen kommer fra, men også at beskytte det omdømme, som et givent produkt har opnået på markedet, må den af den sagsøgte stat påberåbte ret til at opretholde omdømmet anses for et forhold, der er berettiget til beskyttelse inden for rammerne af fællesskabsretsordenen.

Den spanske regering har i realiteten fremført samme synspunkt, når den fastholder, at oprindelsesbetegnelsen i det væsentlige har to formål: a) garanti for, at produktet kommer fra et bestemt geografisk område, besidder bestemte særlige karakteristika og opfylder de regler om kvalitet, der er fastsat af en offentlig myndighed, og b) forbyder, at producenter fra andre områder anvender denne betegnelse og udnytter det omdømme, der er knyttet hertil, hvilket sker ved at anerkende den eksklusive ret, betegnelsen giver. Kommissionen har tilføjet, at oprindelsesbetegnelsens formål, der er at garantere produktets oprindelse og kvalitet, kun fuldt ud kan opfyldes, hvis den industrielle ejendomsret, der tilkommer indehaveren af retten til at anvende betegnelsen, er beskyttet, hvilken ret udgør en del af den formue, der tilkommer indehaveren af oprindelsesbetegnelsen, og derfor en del af hans omdømme.

Jeg finder, at argumenterne om, at oprindelsesbetegnelsen er et instrument, der har til formål at bevare et produkts omdømme, og at betegnelsen derfor også skal beskyttes i den særlige forbindelse, er begrundet. Et produkts omdømme kan således ikke adskilles fra notoriteten og prestigen af dets særlige betegnelse, der er et af de elementer, hvorved dette produkt identificeres på markedet, hvorfor beskyttelsen af produktets særlige betegnelse er et middel til beskyttelse af omdømmet. Jeg bemærker, at Domstolen allerede i den berømte Hoffmann-Laroche-sag fra 1978 [24] i relation til varemærker — der som oprindelsesbetegnelser er et fra produktet adskilt tegn — bekræftede, at »[v]aremærkerettens særlige genstand består navnlig i, at indehaveren sikres en eneret til at bruge mærket til et produkt [...] hvorved han beskyttes mod konkurrenter, som måtte ønske at misbruge mærkets stilling og *omdømme* til at sælge produkter, der retsstridigt er forsynet med dette mærke« (præmis 7). Der kan ikke være tvivl om, at producenter af vin, der med rette bærer en oprindelsesbetegnelse,

24 — Dom af 23.5.1978, sag 102/77, Sml. s. 1139, navnlig præmis 7.

er berettiget til at modtage en tilsvarende beskyttelse af deres produkts omdømme. Domstolen udtalte sig også i denne retning i Exportur-dommen, idet den fastslog, at en særlig betegnelses omdømme var vigtigt, og at det skulle beskyttes. Domstolen fastslog, at »geografiske betegnelser — der som oprindelsesbetegnelser er registrerede særlige betegnelser i forordning nr. 2081/92's betydning — der anvendes for produkter, for hvilke det ikke kan godtgøres, at de har en særlig smag, fordi de kommer fra et særligt område, og som ikke er fremstillet på basis af kvalitets- og fabrikationsforskrifter fastsat af en offentlig myndighed [...] *ikke desto mindre [kan] nyde stor anseelse hos forbrugerne og er et vigtigt middel for producenterne i de områder, de betegner, til at skabe og fastholde en kundekreds*«. Domstolen drog den konsekvens, at sådanne geografiske betegnelser »derfor [bør] nyde beskyttelse« [25]. Domstolen fastslog også i dommen om »méthode champanoise«, at det med henblik på at opnå formålet med oprindelsesbetegnelser eller geografiske betegnelser er afgørende, at »producenten ikke kan udnytte et omdømme, som er oparbejdet for et lignende produkt af producenter i en anden region, til sit eget produkt« [26].

36. Den sagsøgende stat har anført, at det for ikke at skade Rioja-vinens omdømme er tilstrækkeligt, at det angives på etiketten, at den er blevet tappet på flaske inden for et andet område end dyrkningsområdet. Dette synspunkt kan jeg dog ikke følge. Angivelsen heraf vil, som den spanske og italienske regering har anført, virke modsat i forhold til det, der søges opnået hermed, idet den i sidste ende vil skade produktets omdømme. Dette negative resultat forekommer uundgåeligt, når der er tale om varer som Riojavin, der har særlige karakteristika, og som produceres under overholdelse af alle de regler, der er fastsat i særlige ordninger. Man kan således, som den italienske regering har hævdet, forlede forbrugeren til at tro, at der er tale om en anden vin end Rioja med betegnelsen »denominación de origen calificada« [kvalificeret oprindelsesbetegnelse], eller at den i det mindste er af ringere kvalitet — som jeg har forklaret ovenfor — hvilket således kan medføre, at der i modstrid med princippet om specificitet og enhed for produkter, der bærer en oprindelsesbetegnelse, gradvis skabes to adskildte markeder, dvs. et marked for »Rioja« med en kvalificeret oprindelsesbetegnelse, der er produceret og aftappet inden for et bestemt område, og et marked for Rioja, der også bærer denne kvalificerede betegnelsen, men som underlægges processer, der er forskellige fra og fremmede i forhold til den normale fremstillingsproces, og som endvidere er underlagt en mindre streng kontrol end den vin, der aftappes inden for oprindelsesområdet. Jeg skal til støtte for denne analyse anføre, at Domstolen i nævnte Exportur-dom fastslog, at en etikette, der angiver produktets oprindelsessted (som det i øvrigt er fastsat i Rådets direktiv 79/112/EØF af 18. december 1978 — om mærkning af og præsentationsmåder for levnedsmidler bestemt til den endelige forbruger samt om reklame for sådanne levnedsmidler (EFT 1979 L 33, s. 1)), ikke er tilstrækkelig til at sikre omdømmet for en geografisk betegnelse,

25 — Dom af 10.11.1992, sag C-3/91, Exportur, Sml. I, s. 5529, navnlig præmis 28. Se også den i Exportur-dommen påberåbte dom af 20.2.1975 i sag 12/74, Kommissionen mod Tyskland (Sml. s. 181), hvor Domstolen fastslog, at »i det omfang disse benævnelser nyder retsbeskyttelse, må de opfylde formålet med denne beskyttelse, navnlig nødvendigheden af at sikre varetagelsen ikke blot af de pågældende producenters interesse i at undgå illoyal konkurrence, men også af forbrugernes interesse i at værge sig mod vildledende betegnelser« (præmis 7), og generaladvokat Ruiz-Jarabo Colomers forslag til afgørelse af 24.6.1997 til dommen af 8.8.1997 i sag C-317/95, Canadane Cheese Trading og Kouri, Sml. I, s. 4681.

26 — Dom af 13.12.1994, sag C-306/93, SMW Winzersekt, Sml. I, s. 5555. Der var i sagen tale om prøvelse af lovligheden af en bestemmelse i Rådets forordning (EØF) nr. 2333/92 af 13.7.1992 om fastsættelse af almindelige regler for betegnelse og præsentation af mousserende vine og mousserende vine tilsat kulsyre (EFT L 231, s. 9).

der nyder »stor anseelse«, selv når formålet med denne betegnelse er at adskille det omtvistede produkt fra det, der traditionelt sidestilles med en bestemt geografisk betegnelse. Tilsvarende fastslog Domstolen i Bristol-Myers Squibb-dommen, der vedrørte ompakning af et lægemiddel foretaget af en anden person end indehaveren af varemærket, at varemærkeindehaveren kan modsætte sig ompakning foretaget af en tredjemand, hvis det viser sig, at det ompakkede produkts præsentationsmåde er egnet til at skade mærkets og dets indehavers omdømme (præmis 75), hvilket gælder selv om den person, der udførte ompakningen, er angivet på emballagen [27].

37. For så vidt angår det sidste forhold i min gennemgang, der vedrører spørgsmålet om, hvorvidt der i fællesskabsretsordenen findes særlige bestemmelser om metoder til beskyttelse af omdømmet for oprindelsesbetegnelser for kvalitetsvine, skal jeg anføre, at bestemmelserne på området ikke omfatter tilfælde som det, der undersøges her. Forordning nr. 823/87 om k.v.b.d. indeholder faktisk kun en ordning vedrørende de betingelser, der er nødvendige for, at en vin kan anses for kvalitetsvin, og fastsætter ingen regler vedrørende en ulovlig anvendelse af oprindelsesbetegnelser som den, der kan være tale om i denne sag. Selv Rådets forordning (EØF) nr. 2081/92 af 14. juli 1992 om beskyttelse af geografiske betegnelser og oprindelsesbetegnelser for landbrugsprodukter og levnedsmidler [28] — der, som bekendt, ikke finder anvendelse på vinsektoren (jf. artikel 1, stk. 1) — indeholder ikke særlige bestemmelser om den skade, som manglende overholdelse af reglerne om produktion og pakning forårsager på omdømmet; den angiver alene i artikel 13, stk. 1, de tilfælde, hvor betegnelsen anvendes af personer, der ikke har godkendelse hertil, og omhandler overhovedet ikke et tilfælde som det her omhandlede, der er karakteriseret ved, at der på et tidspunkt, der ligger forud for salget til den endelige forbruger, foretages indgreb i produktet af en person, der ikke er indehaver af betegnelsen [29], indgreb, der, selv om de blev tilladt af den vineksporterende virksomhed, kan ændre produktets kvalitet og således skade dets omdømme.

27 — Domstolen fastslog mere præcist i dom af 11.7.1996, forenede sager C-427/93, C-429/93 og C-436/93, Sml. I, s. 3457), at »[s]elv når det er angivet på emballagen, hvem der har foretaget ompakningen af produktet, kan det ikke udelukkes, at varemærkets omdømme og dermed varemærkeindehaverens omdømme alligevel kan lide skade som følge af en inadækvat præsentation af det ompakkede produkt«, at »[i] så fald har varemærkeindehaveren en legitim interesse, der har forbindelse med varemærkerettens særlige genstand, i at kunne modsætte sig markedsføring af produktet«, og at der »[v]ed bedømmelsen af, om det ompakkede produkts præsentationsmåde er egnet til at skade mærkets omdømme, skal tages hensyn til produktets art og til det marked, det er bestemt til« (præmis 75). Se også i samme retning dom af 11.11.1997, sag C-349/95, Loendersloot, Sml. I, s. 6227, hvor Domstolen i en sag, der vedrørte et spørgsmål, der var forbundet med en tredjemands ikke-godkendte ometikettering af whiskyflasker, fastslog, at »traktatens artikel 36 skal fortolkes således, at en varemærkeindehaver, selv om det udgør en hindring for samhandelen inden for Fællesskabet, kan påberåbe sig sin varemærkeret for at forhindre, at en tredjemand fjerner og derefter genanbringer eller udskifter etiketter, der er forsynet med varemærket og anbragt af varemærkeindehaveren selv på produkter, denne har bragt i omsætning på Fællesskabets marked, medmindre [...] det påvises, at ometiketteringen ikke kan berøre produktets originale tilstand, [og] det ometiketterede produkts præsentationsmåde ikke er af en sådan karakter, at den kan være skadelig for varemærkets eller varemærkeindehaverens omdømme [...]« (præmis 50 og domskonklusionen). Se også dom af 4.11.1997, sag C-337/95, Parfums Christian Dior, Sml. I, s. 6013, præmis 42-45, vedrørende retten for indehaveren af et prestigebetonet varemærke til at gøre indsigelse.

28 — Rådets forordning af 14.7.1992 (EFT L 208, s. 1).

29 — Jeg bemærker, at Kommissionen med forordning (EF) nr. 881/98 af 24.4.1998 om gennemførelsesbestemmelser vedrørende beskyttelse af de supplerende traditionelle benævnelser, der anvendes for visse typer k.v.b.d. (EFT L 124, s. 122), i artikel 4, stk. 1, har fastsat en lignende beskyttelsesform for »[d]e supplerende traditionelle benævnelser«, der henviser til »en produktions-, fremstillings- eller lagringsmetode eller en vins kvalitet, farve eller type« (artikel 1, stk. 2).

38. Henset til det omhandlede produkts karakteristika, det omdømme, dette produkt har opnået på markedet, og til, at der ikke i den afledte fællesskabsret er fastsat bestemmelser, der skal sikre en særlig beskyttelse af kvalitetsvine mod processer foretaget af en anden virksomhed end producentens i løbet af den fase, der ligger forud for vinens salg til den endelige forbruger, kan nationale bestemmelser som de spanske bestemmelser, der er omhandlet af denne sag, anses for at være forenelige med fællesskabsretten, idet de vedrører beskyttelse af et af de almindelige hensyn i traktatens artikel 36, nærmere bestemt hensynet til korrekt anvendelse af en oprindelsesbetegnelse, der er en industriel og kommerciel ejendomsret for de producerende virksomheder i Rioja-området. Denne fortolkning støttes af den nyere dom i Consorzio per la tutela del Gorgonzola-sagen, hvori Domstolen fastslog, at traktatens artikel 30 og artikel 36, der ikke er til hinder for anvendelse af ikke-fællesskabsretlige oprindelsesregler til beskyttelse af herkomstangivelser og oprindelsesbetegnelser, »er så meget desto mindre til hinder for, at medlemsstaterne træffer nødvendige foranstaltninger til beskyttelse af betegnelser, som er registreret i medfør af forordning nr. 2081/92«, og herunder oprindelsesbetegnelser [30].

39. Henset dels til Rioja-vinens omdømme og den skade, dette ville lide, hvis oprindelsesbetegnelsen »calificada« anvendes for vin, der ikke aftappes i oprindelsesområdet, og til, at der ikke i fællesskabsretten findes nogen særlige bestemmelser til beskyttelse mod situationer som den, der er omhandlet i sagen, må det konkluderes, at den spanske lovgivning, der kræver, at vin med oprindelsesbetegnelsen »calificada« skal aftappes på stedet (in loco), og derfor udgør en foranstaltning med tilsvarende virkning som en kvantitativ udførselsrestriktion som omhandlet i traktatens artikel 34, er en foranstaltning, som er begrundet i henhold til artikel 36, idet der er tale om en foranstaltning, der har til formål at beskytte den industrielle og kommercielle ejendomsret, som i denne sag nærmere bestemt er retten til eksklusiv anvendelse af oprindelsesbetegnelsen »denominación de origen calificada Rioja«, og den hermed forbundne ret til at bevare produktets omdømme intakt.

30 — Dom af 4.3.1999, sag C-87/98, Sml. I, s. 1301, navnlig præmis 20.

Tilsidesættelse af traktatens artikel 5

40. Med hensyn til anbringendet om, at Kongeriget Spanien har tilsidesat traktatens artikel 5, har den belgiske regering anført, at den sagsøgte stat ved ikke at iværksætte de nødvendige foranstaltninger til at overholde traktatens artikel 34, som fortolket af Domstolen i Delhaize-dommen, har tilsidesat princippet om loyalt samarbejde i traktatens artikel 5.

Det er klart, at hvor Domstolen har afsagt en præjudiciel dom, hvoraf følger, at en national lovgivning er uforenelig med fællesskabsretten, skal enhver medlemsstat vedtage samtlige de foranstaltninger, der er nødvendige for at bringe dets nationale lov i overensstemmelse med fællesskabsretsordenen, idet de retningslinjer, der er givet i Domstolens dom, skal følges.

I denne sag har den sagsøgende stat nedlagt påstand om, at det fastslås, at Kongeriget Spanien har tilsidesat sine forpligtelser ved ikke at vedtage foranstaltninger til at fjerne den uforenelighed mellem fællesskabsretten og national ret, der følger af domskonklusionen og begrundelsen i Delhaize-dommen. Med henblik på at vurdere, om denne uforenelighed fortsat består, skal der tages hensyn til den fortolkning af fællesskabsretten, der følger af den præjudicielle dom, og samtlige de faktiske og retlige omstændigheder, der, selv om de ikke var genstand for undersøgelse i den tidligere sag, er relevante for afgørelsen af realiteten i denne sag. Når dette er sagt, skal Fællesskabets retsinstanser — henset til den omstændighed, at Domstolen i dommen fra 1992 udtalte sig på grundlag af de af parterne fremførte elementer og de retlige anbringender, der var anført i det præjudicielle spørgsmål — ved bedømmelsen af nærværende sag, der er anlagt i henhold til traktatens artikel 170 med henblik på af få fastslået en medlemsstats traktatbrud, tage hensyn til samtlige fremlagte oplysninger og samtlige de af parterne indgivne indlæg, hvilket gælder selv om disse oplysninger og indlæg for første gang blev fremført for Domstolen i forbindelse med denne sag. Såfremt der foreligger nye elementer i forhold til den præjudicielle sag, kan det ikke udelukkes, at Fællesskabets retsinstanser efter at have undersøgt disse og vurderet dem i deres fulde udstrækning drager den konklusion, at der ikke består en konflikt mellem fællesskabsretsordenen og national ret.

Da den spanske lovgivning, som jeg allerede har fastslået — selv om den indeholder en foranstaltning med tilsvarende virkning som en udførselsrestriktion — blev anset for begrundet i henhold til traktatens artikel 36, i det omfang den har til formål at beskytte en industriel og kommerciel ejendomsret, foreligger der ikke uforenelighed mellem fællesskabsretsordenen og de spanske bestemmelser, der bestemmer, at Rioja-vin med oprindelsesbetegnelsen »calificada« skal aftappes på stedet, hvorfor påstanden om, at Kongeriget Spanien har tilsidesat sine forpligtelser i henhold til fællesskabsretten, herunder forpligtelserne i henhold til traktatens artikel 5, ikke kan tages til følge.

Sagens omkostninger

41. Ifølge procesreglementets artikel 69, stk. 2, pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. Kongeriget Spanien har i sagen nedlagt påstand om, at Kongeriget Belgien tilpligtes at betale sagens omkostninger. Da Kongeriget Belgien har tabt sagen, pålægges det at betale de omkostninger til Kongeriget Spanien, der kan kræves erstattet i henhold til procesreglementets artikel 73.

Ifølge procesreglementets artikel 69, stk. 4, bærer Kommissionen og de intervenerende stater deres egne omkostninger.

Forslag til afgørelse

42. Henset til de ovenfor anførte bemærkninger foreslår jeg, at Domstolen:

1) frifinder Kongeriget Spanien

2) tilpligter Kongeriget Belgien at betale sagens omkostninger

3) dømmer de intervenerende parter til at bære deres egne omkostninger.